

השיחה

פניני מוסר ויראה מאוצרו של המשגיח
הגאון הצדיק רבי יצחק פנחס גולדווסר שליט"א

מידות טובות

תיקון המידות – הדרך לתשובה

לשון הרמב"ם בפרק ז'
מהלכות תשובה:

אל תאמר שאין

תשובה אלא מעבירות שיש בהם מעשה כמו זנות וגזל וגניבה, אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו, כך הוא צריך לחפש בדעות הרעות שיש לו, לסור מן הכעס ומן האיבה הקנאה וההיתול, רדיפת הממון והכבוד, רדיפת המאכלות וכיוצא בהם, מן הכל צריך לחזור בתשובה, ואלו עבירות קשים מאותם שיש בהם מעשה כי בזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרוש מהם, וכן הוא אומר יעזוב רשע דרכו, לא כתוב יעזוב רשע מעשיו אלא דרכו.

כתוב כאן דברים ברורים שהמידות קשות עוד יותר מהעוונות, כי המידות הם הדרכים המובילות אל העוונות וצריך גם מהם לחזור בתשובה. זה מתאים מאוד לדברי רבי חיים ויטאל בשערי קדושה, שם הוא מסביר באריכות ש'ענין המידות הרעות קשים מהעבירות עצמן מאוד מאוד, הבסיס של קיום המצוות, וההימנעות מהעבירות הן המידות, המידות הטובות מאפשרות בקלות להידבק במצוות ולהימנע מהעבירות, והמידות הרעות מונעות את קיום המצוות וממריצות ודוחפות אל העבירות.

בהמשך דבריו, בחלק ב' בשער רביעי בשערי קדושה הוא מאריך מאוד בעניין הגאווה, יש שם אריכות שקשה לקרוא את כולה נצטט חלק ממנה:

'אמרו ז"ל כל שיש בו גסות הרוח נקרא תועבה, וראוי לגדעו כאשירה, ואין עפרו ננער בתחיית המתים ושקול כעובד ע"ז וכופר בעיקר, וכאילו בא על כל העירות כולן ולא ינקה מדינה של גיהנום ונאסף מן העולם שלא בזמנו.'

כאילו מורד במלכות השכינה ובמלכות שמים! כל משפט כאן מבהיל על הרעיון, והכל זה גמרות ומדרשים, פחד נורא! הגאווה היא שורש כל המידות הרעות והענווה היא שורש כל המידות הטובות זה פשוט, וכך כותב הרמב"ן באיגרתו. גם בגמ' במסכת ערכין מובא שענווה גדולה מכולם, לכן נעסוק בענין הזה בתקווה שנגיע אל הלמעשה, כיון שמדברים אצל בני תורה צריך לדבר יותר על שבח הענווה מאשר בגנות הגאווה.

ראשית צריך לדעת שענווה וגאווה הם לא דבר והיפוכו כמו פטור וחייב שאין מצב ביניים שאבו אדם לא פטור ולא חייב כי אם הוא חייב הוא לא פטור ולהיפך, אין אמצע, אבל בין גאווה לענווה יש אמצע ונביא מספר ראיות לכך: ראשית המסילות ישירים מדבר בגנות הגאווה בפרק יא ואילו רק בפרק יב הוא מדבר בשבח הענווה. שנית, יש מציאות פשוטה, דל שאינו גאה, הקב"ה שונא

דל גאה, ומה קורה עם דל שאינו גאה, אין לו במה להתגאות, הוא גם לא ענו כי אין לו במה להתגאות.

פשוט שזה שני ענינים שונים, הגאווה מגונה מאוד והענווה מעולה מאוד, וכמובן יש אין סוף דרגות לענווה כמו אין סוף דרגות בגאווה, יש ידיעה מבהילה שמובאת בשם הגדולים להחיד"א: הוא כותב, שבזמן הבית יוסף היו שלשה רבנים שהיו ראויים לחבר את החיבור שכתב ר' יוסף קארו, הבית יוסף, שזה ספר שהוא הבסיס של כל השו"ע, השו"ע נכתב על פי הב"י, והכל עומד, כל עמוד ההלכה שלנו, היום, זה השולחן ערוך והמפה שעליו של הרמ"א וכל הנושאי כלים, הכל עומד על הב"י. שלשה רבנים היו ראויים לזה, והסכימו מן השמים שינתן דווקא על ידי מרן הקדוש בענוותנותו היתירה. ברור שכולם היו ענווים גדולים, ברור שלא היתה הו"א לתת לאף אחד מהם אם הוא לא היה עניו גדול, אבל היות שהענווה של הב"י הייתה עולה על כולם, אז הוא זכה.

אם מסתכלים בעיניים השטחיות שלנו מה הוא זכה לעומתם, זה הרי שמים לעומת ארץ, כל עולם ההלכה עומד על הב"י, הם לא זכו לזה, כבודם במקומם מונח אין שום ספק, אבל זה בלי שום יחס, ובאמת זה גמ' מפורשת: 'מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותם', הרי בית שמאי היו חריפי טפי, ועונה הגמ' 'מפני שנוחים ועלובים היו, שונים דבריהם ודברי בית שמאי ולא עוד אלא שמקדימים דברי בית שמאי לדבריהם'. הענווה זכתה את בית הלל שכל ההלכה עומדת עליהם, ודברי בית שמאי אינם משנה, אמנם חלילה מלהבין לא נכון שבית שמאי היו בעלי גאווה, אבל הענווה הזו זיכתה את בית הלל למה שאי אפשר לתאר בכלל.

מהי ענווה

אז יש דרגות דרגות. מהי ענווה, וכי צריך חכם לחשוב שהוא טיפש והצדיק לחשוב שהוא רשע? זאת לא ענווה זאת טפשות, כי דבר ראשון, איזהו חכם המכיר את מקומו, מכיר את המציאות ומכיר את ההלכה. אם המציאות שהוא גדול הדור הוא צריך לדעת שהוא גדול הדור, להנהיג את הדור ולתת הוראות לדור, הוא לא יכול להגיד מי אני ומה אני, משה רבינו ידע שהוא קיבל את התורה מהקב"ה, הוא ידע שהוא הירא שמים הכי גדול כמו שכתוב בתורה כשמשה אמר 'ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל ממך', אומרת הגמ' אצל משה רבינו זה כלי קטן, אז הוא אומר מה ה' שואל ממך, וכתוב בתורה שהוא עניו מאוד מכל האדם, הוא ידע מה כתוב בתורה, ועם זאת הוא נשאר ונשאר עניו מאוד. ענווה לא דורשת מאדם לא להכיר את מעלותיו, אלא שצריך לדעת שכל מה שיש לי הן בגשמיות הן ברוחניות, הכל זה הקב"ה, כי אני הכלי שבו הקב"ה שם את כל המעלות האלו. האדם יודע שהקב"ה נתן לו מתנה, זה לא הוא.

שהאדם משקיע הוא צריך להבין שהם נשאו פירות, אבל לא להיות טיפש, לא לקחת את כל הקופה, זה לא אתה, זה האמת שגם יראת שמים היא בידי שמים, ורק עד כמה שיש לאדם חלק מותר לו וראוי ליחס את החלק שלו אל עצמו.

תכלית הבריאה היא כידוע - תורה מצד אחד ויראה מצד שני, בראשית ברא אלוקים, וחז"ל אומרים 'בשביל התורה שנקראת ראשית', הקב"ה ברא את עולמו כדי שיראו מלפניו, ויש ויכוח בגמ' עבר יהודי ת"ח ודחיל חטאין, והתווכחו למה צריך לקום בפניו יותר, בגלל שהוא דחיל חטאין, או בגלל שהוא בר אוריין, כי זאת תכלית הבריאה באמת. הגמ' במסכת סוטה (כא) אומרת שתלמיד חכם וירא חטא מובטח לעולם הבא. שני היסודות האלו זה היכין והבועז שעליהם עומדת כל עבודת השם, התורה והיראת שמים שניהם ניתנו בסני, התורה כמובן והיראת שמים – 'יראת ה' על פניכם לבלתי תחטאו', הגילוי שיצר יראת שמים לבלתי תחטאו, ההתגלות שיצרה מורא גדול בלב, התורה והיראה ניתנו שלובות זרוע במעמד הר סיני והם עיקר הבסיס של עבודת השם, והנה אנו רואים שהענוה היא הבסיס הן של תורה והן של יראת שמים, מה שנוגע ליראת שמים, כותב הרמב"ן בעבור הענוה תעלה על ליבך מידת היראה, ומה שנוגע לתורה לשונו של נפש החיים, אילו היה בדור הזה אדם עניו כמשה, היה זוכה לתורה כמותו! מבהיל על הרעיון, אילו היה אדם עניו כמשה... אנו רואים שהענוה היא הבסיס שעליו עומדת היראת שמים ועליו עומדת התורה, ולכן מאוד חשוב לנו הנושא הזה לנסות להתחזק קצת לשלול את הגאווה ולחייב את הענוה.

מה מביא אדם לגאווה

גאווה היא טפשות, אז למה אדם מיטפש באמת, מה גורם לו? אדם נברא בעצם להבין ולהשכיל, מה גורם לו להיות טיפש כזה? שמעתי סיפור יפה שר' שלמה לורניץ חבר הכנסת בתקופת בגין חיתן את אחד מילדיו והוא היה חייב להזמין את בגין לחתונה, בגין אכן הגיע והיתה חבורת קנאים שהחליטה שזה הזמן לרקוד סביבו 'וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק', כך הם שרו והדגישו 'וכל קרני רשעים אגדע וגמרו את הפסוק תרוממנה קרנות צדיק', ר' שלמה לורניץ הרגיש כל כך מבויש, הוא החליט שהוא צריך לגשת לבגין ולהתנצל, הוא פנה אליו והתחיל לומר לו בזהירות שכשהוא היה בחתונה הייתה חבורה שרקדה סביבו, ו... אבל אז ראש הממשלה קטע את דבריו ואמר לו, תראה, נכון שאני יותר טוב מראשי ממשלות אחרים אני שומר שבת, אבל עדיין לא נראה לי שצריך לשיר לי 'תרוממנה קרנות צדיק...' אז מה מוביל אדם להיטפש...?

וההסבר לפני הכל הוא, שבאמת בנושא של יראת שמים וגם בשאר הדברים, זה תלוי באדם, אדם משתדל על הפרנסה, והקב"ה שותף איתו בתוך מעשה ההשתדלות, אז אדם מרגיש שאם הוא לא היה עושה זה לא היה קורה, אם לא הייתי עובד לא הייתה פרנסה. ההשתתפות האלוקית לא נראית בעיניים ואילו העיסוק של האדם נראה בעיניים. אדם יראה לעיניים, מה שנוגע למעלות הרוחניות, וביראת שמים זה עוד יותר עמוק, אדם יודע שתמיד הוא יכול להיות יותר טוב, ללמוד יותר טוב, להתפלל יותר טוב, וזה קשה, כי כל הזמן כאילו אומרים נו נו נו, יותר, יותר, ולאדם קשה להיות כך, אז אדם מצא פטנט, הוא משווה את עצמו לסביבה שלו ואז הוא יחסית בסדר, כי יש ירידת הדורות ועוד על זה הדרך...

האדם מלא נגיעות

בעצם, אם חושבים נכון, גאווה היא מילה נרדפת לטפשות, ממש כך. כמו שארנק ששמו בו אלף דולרים, יתגאה על ארנק ששמו בו עשרה שקלים. הלא פשוט שהוא טיפש. ובעל הגאווה הוא בדיוק כמוהו, באדם אחד שמו כמה שקלים ובך שמו אלף דולר, זה לא קשור אליך כלל. כל מה שקשור לגבורה גשמית, כשרונות, בריאות, הכל תלוי בידי שמים, כמו הדבורה למרות הפקחות העצומה שלה היא מספרת לדבורים האחרות איפה יש צוף, יש לה ריקוד שעל פי הריקוד היא יודעת לסמן לחברות שלה את המרחק ואת הכיוון איפה יש צוף, והן קולטות את המסר הזה, הן יכולות להתגאות? היא עושה משהו בשביל זה? הקב"ה עשה את זה. היתוש שיודע איך להוציא את הדם, לא כמו האחות שלוקח לה חמש דקות למצוא מאיפה להוציא את הדם, הוא יכול להתגאות? הקב"ה ברא אותו כך, מה ההבדל בין כישרון לבין שאר היכולות של הגוף, הכישרון הוא פשוט של המוח, הקב"ה נתן את כל הכלים האלו, קח את העושר קח את החוכמה, וכמו שהפסוק אומר מה יתהלל החכם בחכמתו גיבור בגבורתו עשיר בעושרו, מה יש להתגאות, הקב"ה נתן את הכל.

למה שאדם לא יתגאה ביראת שמים שלו?

מה שקצת יותר צריך ביאור, הם דברי הפסוק 'כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי', יש כן לכאורה במה להתגאות, השכל וידוע אותי, זה בעצם ביטוי נרדף לכל מה שכלול ביראת שמים, תפקיד האדם לדעה את השם, שזה כולל את כל המצוות הנפשיות וזה כלול בפסוק הזה. ועל זה כתוב בזאת יתהלל המתהלל. באמת הרמב"ן כשהוא שולל את הגאווה, הוא שולל אותה בעושר כבוד וחכמה, הוא לא שולל את הגאווה ביראת שמים, אז האם באמת זה כך שביראת שמים מותר להתגאות? לא ראיתי ולא שמעתי מעולם על מי שהתגאה ביראת שמים שלו, אבל התשובות של הרמב"ן לא מתאימות פה, העושר הקב"ה נתן, את החכמה הוא יכול לקחת, כל זה לא נכון ביחס ליראת שמים, מה שאדם השיג בעצמו הקב"ה לא יקח לו, אי אפשר להגיד שהקב"ה נתן לו ואי אפשר להגיד שהוא יקח לו, אז למה לא יכול אדם להתגאות ביראת שמים.

התשובה היא פשוטה מאוד, ההנחה של השאלה בנויה על טעות, גם יראת שמים היא מהשמים, עובדה שאומרים לקב"ה ותן בלבינו ליראה את שמך, וחז"ל אומרים יצרו של אדם מתגבר עליו כל יום, ואם אין הקב"ה עוזרו אינו יכול לו! אדם לא יכול להתגבר לבד, בלי הקב"ה הוא לא יכול, אז גם יראת שמים בידי שמים, זה לא תוספת של חמישים אחוז. חז"ל אומרים שאדם פותח פתח כפתחו של מחט והקב"ה פותח כנגדו כפתחו של אולם, כמעט הכל עושה הקב"ה, לאדם באמת אין כוח, הקב"ה עושה את זה, וגם יראת שמים בידי שמים. מה שאמרו חז"ל שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים זה כי בכל הדברים לא משנה בכלל אם אדם רוצה או לא רוצה, להיות חלש או גיבור, עשיר או עני, מה שנגזר יהיה, אבל ביראת שמים צריך שגם הוא ירצה להיות ירא שמים, אבל גם אחרי שהוא מתאמץ עדיין צריך שהקב"ה יעזרו. וממילא נפלא, כי אם בזאת יתהלל המתהלל, אבל במה? בחלק שלו ביראת שמים. כשהגמ' אומרת שת"ח צריך אחד משמונה שבשמינית בגאווה זה מידת קורטוב, המידה הכי קטנה שיש למידת נזולים, משהו, משהו מותר לו, ולא רק מותר לו אלא ראוי לו. זה הבנזין שאדם מוסיף, אם לאדם לא יהיה את הסיפוק, התאמצתי ועכשיו הגעתי, אני נהיה יותר טוב, התאמצתי ואני מבין יותר טוב בלימוד כי אני מתאמץ לחשוב יותר מקשיב יותר בשיעור, אכפתי יותר, שם לב לא לדבר לשה"ר, אם הוא לא מיחס לעצמו משהו מההצלחה מה ידחוף אותו קדימה? אדם חייב את זה, הסיפוק הזה הוא אוויר לנשימה. יתהלל המתהלל, זה צריך להתהלל בזה, כי המאמצים

הגר"ח, אחת מהחברות הרבות שלו הזדמנה לידי והיא נקראת 'הענווה הגדולה מכולם', זה גרם לי לדבר על הנושא הזה כי יש שם ידיעות מעניינות מאוד, והידיעה שמאוד מאוד תפסה אותי, זה חידוש שלו כמדומני - מסופר על שני שופטים, על גדעון ועל יפתח, סיפור דומה עם סיומת שונה, גדעון יצא למלחמה במדין, ולא קרא לבני אפרים, לאחר שהוא חוזר מנצח אמרו לו בני אפרים 'מה הדבר הזה אשר עשית לנו לבלתי קרות לנו כי הלכת להילחם במדין ויריבון איתו בחזקה', הם מתלוננים למה הוא לא קרא להם, סיפור מאוד דומה הוא אצל יפתח שהולך להילחם בבני עמון, ואחרי זה ויצעק איש אפרים ויעבור צפונה 'מדוע עברת להילחם בבני עמון ולנו לא קראת ללכת איתך, ביתך נשרוף עליך באש', וגם קודם כתוב 'יריבון איתו בחזקה', גם כאן איימו עליו. נתבונן מה היתה התגובה של גדעון ומה התגובה של יפתח, ומה היה הסוף במקרה הראשון ומה במקרה השני.

גדעון יצא למלחמה עם ראשי אביעזר, אחרי שהוא ניצח את המלחמה, לקראת סופה הוא קרא לבני אפרים והם תפסו את עורב וזאב והרגו אותם, לאחר שהם האשימו אותו שהוא לא קרא להם הוא טען להם שהם עשו הרבה יותר ממנו,

'מה עשיתי עתה ככם הלוא טוב עוללות אפרים מבציר אביעזר',

עוללות הם הענבים שנשארו, הבציר הוא העיקרי, אבל הבציר שאני עשיתי לא מגיע לעוללות שלכם - 'בידכם נתן אלוקים את שרי מדין את עורב ואת זאב ומה יכולתי עשות ככם', וכי אני יכול לעשות כמכם? אתם הרבה יותר ממני, 'אז רפתה רוחם מעליו בדברו הדבר הזה', הוא אמר להם כל הכבוד, עשיתם יותר ממני, ובאמת זה לא נכון, הוא יצא למלחמה היו לו ניסים ואילו הם הגיעו רק בסוף והרגו אותם, אבל כן, הוא כיבד אותם.

ואילו אצל יפתח שהיה ריב דומה:

'ויאמר יפתח אליהם איש ריב הייתי אני ועמי ובני עמון מאד ויאזעק אתכם ולא הושעתם אותי מידם: ויאראה פי אינך מושיע ואשימה נפשי בכפי ואעברה אל בני עמון ויתגם יהוה בידי ולמה עליכם אלי היום הזה להלחם בי'.

הוא לא פגע בהם בשום דבר, הוא רק לא נתן להם את הכבוד, קראתי לכם ולא באתם, הוא רק אמר להם את האמת, אבל אם הוא היה מוריד את הראש הכל היה בסדר, וכך אירעה מלחמה שנהרגו בה עשרות אלפים, וכמו שהעולם אומר 'אל תהיה צודק תהיה חכם', אתה רוצה להיפרד מהחברותא, אל תגיד לו אנחנו לא מתאימים, תגיד לו לי קשה, אני יותר איטי, אני פחות זה, יהיה לא נכון, לא משנה, אז מה קרה? יהרסו לך בשידוכים בגלל זה?...

החזו"א אמר שגדול מפרשי השו"ע זה המג"א, חיבורים רבים התחברו עליו, כמחצית השקל ועוד כמה וכמה חיבורים, ואמר החזו"א שמלשונו של המג"א ניכרת הענווה הגדולה שלו, הוא תמיד לא דוחה כל כך חזק את דברי האחרים, הוא אומר שאפשר אחרת. גם במשנה ברורה, זה מדהים, הוא לא הסכים להשמיט את השערי תשובה ובאר היטב למרות שהיתה זו הוצאה כספית עצומה ולא היו תרומות הוא לא רצה לפגוע בכבודם, הוא הדפיס דווקא איתם, זכה למה שלא זכה אף אחד.

נתבונן גם בלשון הרמב"ן בהשגה על הרמב"ם, מצד אחד זה חריף כל כך, ומצד שני, הוא כותב באחת ההשגות שלו בספר המצוות, שמועות רבות בגמ' סותרות דברי הרב, הספר הזה

יש כאן טעות משולשת, ראשית צריך לדעת שאין אדם רואה נגעי עצמו, לאדם יש עין מגביהה ועין מקטינה, עין מגביהה מגביהה את המעלות של עצמו, ואת החסרונות של השני, ואילו המקטינה, מקטינה את החסרונות שלו ואת המעלות של השני. הוא מלא נגיעות, נוח לו כך להסתכל על אחרים במבט שלילי ועל עצמו חיובי, אז השיפוט שלו לא נכון. דבר שני, אפשר לשאול את האדם 'מה אתה יודע על הכוחות היסודיים הבראשיתיים, אם זה הכוחות הטבעיים, אם זה השפעה סביבתית, איך אפשר בכלל להשוות אחד לשני, אתה יודע איזה כלים הוא קיבל ואיזה אתה קיבלת?' דבר שלישי, 'מה אתה יודע כמה עזרו לך וכמה עזרו לו, לך היתה זכות אבות לכן הקב"ה עזר לך, לו לא היה... מובא בגמ' על הבריונים שהציקו לר"מ אלה שהכי גרועים התפלל עליהם וחזרו בתשובה, נתאר לעצמנו שהם מסתכלים על עצמם וגאים - 'הנה אנחנו חזרנו בתשובה', הלא הייתם הגרועים ביותר, הוא התפלל עליכם וזכיתם לשוב בתשובה, אין זאת אלא שהגאווה היא טפשות.

אנו עומדים לפני יום הדין ומחפשים שלדברים יהיה ביטוי מעשי, אז המסילת ישרים כותב, שאם נדקדק נראה שהענווה תלויה במחשבה ובמעשה, תחילה צריך שהוא יהיה ענו במחשבתו ואחר כך יתנהג בדרכי הענווים, כי אם לא יהיה ענו בדעתו אלא ירצה להיות ענו במעשה, לא יהיה אלא מן הענווים המדומים והרעים שהם מכלל הצבועים שאין בעולם רע מהם.

יש פה הערה, בפרק ז' מביא המסילת ישרים שאחרי הפעולות נמשכים הלבבות, התנועה החיצונית תעורר התנועה הפנימית, ואילו בענווה זה לא כך, המס"י אומר שצריך קודם במחשבתו ואחר כך במעשים. ואני חושב שצריך לסייג את הדברים שלו, כי הכוונה היא שאדם לא יגזים, אדם שלא אוהז בענווה, והוא יושב עם האנשים הפשוטים מתנהג כאדם פשוט לגמרי ואפילו לא כמנהג הבינונים, זה לא, ומצד שני, ודאי שהוא צריך להתחיל עם זה שהוא לא יעשה מעשים של גאווה, לא לשבת במזרח וכו', צריך להגדיר איפה הגבול, אבל לא מסתבר שבעניני ענוה לא תקף הכלל שהחיצוני משפיע על הפנימי, ודאי שכן, ונביא כמה דוגמאות:

לדעת איך להינצל ממריבה

הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים, אדם צריך להתנהג בהנהגה כזו וזה כלל לא קל, מעליבים אותו ויש לו מה לענות, הוא נדרש לשתוק וזה דבר מאוד קשה. כאן הוא צריך לשתוק, ואז אדרבה, זה יצור אצלו את הענוה האמיתית. אגב, כמדומני שעל ר' יוסף חיים זוננפלד סיפרו שהיה אצלו בדין תורה אדם שיצא חייב, הוא התחיל להשתולל, לאיים, 'אשבור לרב את כל הזכוכיות בבית'... אז ר' יוסף חיים אמר לו, ומה אתה חושב, אני אשתוק? אני אביא זגג שיתקן את כולם... מה כבר אפשר להגיד לאחר תגובה כזו? אי אפשר לריב, והנה לנו ראייה שאפשר לשתוק גם בדיבור.

הרמב"ן כותב, 'תתנהג תמיד לדבר כל דברך בנחת, ללל אדם ובכל עת, ובזה תנצל מן הכעס וכו' וכאשר תנצל מן הכעס תעלה על לבך מידת הענווה'.

הוא עדיין לא עניו, אבל אם הוא יתנהג בדרך של עזיבת הכעס הוא יזכה לענווה. המסלת ישרים לא מתכוון שאין פעולות חיצוניות שמושכות הלבבות לענווה, אלא שיש בזה גבול מסוים.

התעוררתי לדבר על הנושא הזה, יש הרבה חוברות מאוד יפות ומעניינות של הרב אי"ש גריינמן, בנו של ר' חיים גריינמן זכר צדיק וקדוש לברכה, הוא נחשב מאוד מאוד אצל הבנים של

שמואל, קצת, קצת.

זהירות ביחס למגיד שיעור

זה באמת טפשות כפשוטו, לא ווארט שזה טפשות, המגיד שיעור שלך מבוגר ממך פי שלוש ומוכשר ממך פי שלושים ושלוש מסתמא, הוא למד את המסכת כבר כמה וכמה פעמים, והכין את השיעור כמה וכמה שעות, קצת דרך ארץ להקשיב מתוך הנחה שמסתמא הוא צודק, מי אתה? אפרוח שלא התפתחו עיניו, מה אתה מביע דעות בכלל, תחשוב שלש פעמים, תנסה להבין, תשאל אותו, תשאל בחור אחר בשיעור, תזכור מי עומד לפני מי, מי אתה ומי הוא, זה דברים פשוטים.

זהירות ביחס לחברותא

גם ביחס לחברותא יש הרבה מה להיזהר, צורם לשמוע בחורים מתוכחים, החברותא יכול לצרוח בביטויים נוראים, 'שטויות' 'מה אתה מדבר', 'זה לא מתחיל בכלל', אצל אברכים ברוך ה' זה הרבה הרבה פחות.

קצת שכל רבותי, לא מידות טובות, הוא בחור כמוך, בגיל שלך, בכשרונות שלך, מה אתה חושב, למה אתה בטוח כל כך שהוא לא צודק, ברור לך, בסדר, ברור גם לו, אם אתה לא מבין אותו זה קושיה אצלי, למה באמת, מה הביטחון? כמה פעמים ראית שטעית, הלא ראית את זה כבר כמה פעמים אז מאיפה אתה כל כך בטוח? מה אתה מפסיק אותו באמצע, תן לו לגמור תחשוב על מה שהוא אומר, תקשיב למה שהוא אומר, למה אתה דוחה אותו? אפשר גם לומר 'שומע', 'ש טעם בדברים האלו' 'צריך לחשוב', 'לי נראה מהלך אחר', בעדינות! למה להרוס את המידות של עצמך, אתה משלם מידי ביוקר על ההתנהגות הזו, באמת זה דור של חוצפה יסגא, זה בעיה, כל הצעירים יותר חכמים היום, כל המיכשור... אין טיפת כבוד לאנשים מבוגרים, הדור נהיה דור, באמת, ה' ירחם.

עיקר לימוד התורה זה עם חברותא

אבל נחזור רגע לחברותא, תלמידי רבי עקיבא היו י"ב אלף זוגי תלמידים, למה ספרו זוגות? למה לא לומר עשרים וארבעה אלף תלמידים? - כי עיקר לימוד התורה זה עם החברותא, ואומרת הגמ' בשבת ששני תלמידי חכמים המקשיבים זה לזה בהלכה, הקב"ה שומע את קולם שנאמר 'היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני', הוא רוצה לשמוע מה שהם אומרים, ואם אין עושים כן, השכינה תסתלק מישראל.

להתפלל על ענווה

בגמרא במסכת מועד קטן מסופר שרבי ביקש את חכמתו של רב הונא ונתנו לו, את עושרו של רב חסדא ונתנו לו את ענוותנותו של רבה בר רב הונא ולא נתנו לו, זה לא אומר שלא היה לו ענווה, אבל לא את הענווה של רבה בר רב הונא, אבל למדנו כאן שגם על זה אפשר להתפלל, וזה פשוט, כמו שאפשר להתפלל על יראת שמים ועל אהבת ה', גם על ענווה אפשר להתפלל, צריך להתפלל, ובאמת זה המידה הכי קשה מכל המידות, למה? כל המידות לא שמות רגל לעצמן, אם אני שמח, זה סיבה שאני אהיה עצוב? אם אני טוב לב זה סיבה שאהיה רע? אם אני חרוץ זה סיבה שאהיה עצלן? אבל הענווה, יכולה לגרום שוב להיות בעל גאוה על מה שיש לו ענווה, ה' יעזור שבאמת נזכה להתאמץ על זה להשתדל על זה לעבוד על זה והקב"ה יעזרנו להתגבר על הגאוה ולהרבות את הענווה.

עניינו מחמדים וכולו ממתקים מלבד העיקר הזה שהוא עוקר הרים גדולים בתלמוד ומפיל חומות בצורות בגמרא, והענין ללומדי הגמרא רע ומר ישתקע הדבר ולא יאמר כשהוא בא לחלוק על א"ע בדברים שנוגעים ממש בעיקרי הדת, א"ע טוען שזה לא נכון מה שאמרו חז"ל שיוכבד ילדה בגיל מאה שלושים, הוא תוקף אותו, אבל איך? 'זהב רותח יוצק לפי אותו חכם', זהב, לכבד את השני, לתת לו קצת.

עשרים שנה העביד לבן המנוול את יעקב אבינו, הוא רימה אותו בלי סוף מי זו אשתו, איזו נבזות זו! ואחר כך עשרת מונים, הוא מרמה אותו מאה פעמים ועוד מאשים אותו שהוא גנב ממנו, אי אפשר לסבול את זה, ועשרים שנה! יעקב הצדיק צריך לסבול את זה, בסוף הגיע הרגע שבו יעקב אבינו מתרעם עליו, כאשר לבן מאשים אותו בגניבת התרפים, וירב בלבן, הוא רב איתו, מה הוא אומר לו - 'מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי כי מיששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך', מבארים חז"ל שלאחר כל הרמאויות האלו אך טבעי היה שיהיו גידופים והנה סוף סוף לאחר עשרים שנה הוא יתן לו חשבון מהו המנוול, הרשע, אבל מה הוא אומר לו רק את זה שהוא לא עשה לו שום דבר... הנעלבים ואינם עולבים...

יש סיפורים רבים ומדהימים בעניינים האלו:

במדרש (ילקוט שמעוני רמז תע"ח) מסופר על רבי יהושע בן לוי שהיתה אוניה שנסעו בה גויים והיה בה ילד יהודי אחד, הייתה סערה גדולה בים והאניה עמדה לטבוע, בא אליה הנביא לאותו ילד ואמר לו אם תעשה את השליחות שלי אדאג שהספינה לא תטבע, לך לר' יהושע בן לוי ותגיד לו שיש לך דבר לדבר איתו אבל לא פה, תגיד לו את זה רק כשילך אחריו ושם באיזו מערה תראה לו את האבן הזו. אמר לו הילד, ר' יהושע בן לוי הוא גדול הדור, אני רק ילד, וכי אני אקרא לו? הוא לא ישמע לי. השיב לו אליהו, לא, הוא עניו גדול והוא ישמע לך. והסערה שקטה. בא הילד לר' יהושע בן לוי ואמר לו 'יש לי דבר לומר לך, אבל לא פה, רק מחוץ לעיר', והוא הולך איתו שלשה מילים, כמעט ארבעה קילומטר, עד שהגיע לאיזו מערה ואז הוא הראה לו את האבן. זה סיפור שלם, אבל לעניינינו ננסה לדמיין איך ילד בחיידר מגיע לבחור מבוגר בועד חמישי, ואומר לו אני רוצה להגיד לך משהו, לא פה, בוא תצא החוצה, הוא יוצא החוצה, והילד אומר לו לא, לא פה, צריך להתרחק... זה לא יאומן. ענווה!

סיפר לי הרב ויזל, שידיד שלו ראש כולל, ביקש ממנו שיעשה לו טובה, כי יש לו ידידות עם גביר גדול בלונדון אם הוא יכול ליסוע לידיד בלונדון ולבקש תרומה בשביל הכולל שזה ממש יכול להציל אותו, אז הרב ויזל הגיע לשאול את ר' ניסים האם הוא חייב לנסוע, זה היה בחודש אלול, לפני ראש השנה ור' ניסים אמר לו שהוא לא צריך לנסוע. הוא חזר אל הראש כולל, והשיב לו כדברים האלו שהוא לא יכול לנסוע. לאחר כמה ימים ר' ניסים ניגש אליו ואמר לו אולי בכל זאת תיסע? שאל אותו הרב ויזל, הרב, השתנה משהו? ענה לו רבי ניסים, לא, אבל הוא מבקש. הוא מבקש. זה נקרא שהשתנה משהו. אבל זה לא צודק? אבל הוא מבקש. מה יש אם הוא מבקש? זה הסתכלות של אדם גדול, אם הוא מבקש זו גם סיבה.

עניינים למעשה במידת הענווה

עיקר מה שאמרנו הוא שהענווה היא בסיס לתורה, בהתיחסות לאחרונים צריך לדעת איפה אתה ואיפה הקצוה"ח, איפה אתה ואיפה רעק"א, איפה אתה ואיפה הנתיבות, איפה אתה ואיפה ר'